

„משטר ונוהג“

ידידי החייל,

קראתי את מכתבך. באחת ההזדמנויות, אשר אותן הזכרת במכתבך — בזמן שחייתי לארוחה במשך שעה תמימה. עלי לברךך על ההזדמנות שנתת לי להכיר תפיסה מסוימת בנושא זה של „משטר ונוהג בצבא“, נושא המעניין כל חייל, ואשר אנו, הטירונים במחנה האימונים, חשים אותו על בשרנו שעה שעה, יותר מכל חייל אחר.

לאחר שהסכמתי אתך בכל לב שלכל משטר הגיון משל, ניסיתי לעבור סעיף אחר סעיף ולמצותו. עלי לאמר בגי' לוי'לב כי למרות שמורגל אני בחייצבא (מן העת בה שירתי בצבא זר, בטרם עליתי ארצה), נתקלתי באיאלו נקודות המעוררות תמיהה — או שלפחות אינן נראות לי כמושתתות על טהרת ההגיון.

אני מניח שלא במקרה החילות במכתבך בהסברת ההבדל בין העונש בחיים האזרחיים לבין זה שבצבא. הייתי אומר שהתרשמותי הראשונה והיסודית ממכתבך היתה, כי תפיסתך את המשטר בצבא מתחילה ונגמרת בבעיית העונש. הרי זה כאילו התחלת לתאר התנעתה ומהלכה של מכונית — מן התאונה.

מאסר הנו גרוע מתנאי־קרב, אף מן הקשים שבהם. אם לא מבחינת צורת החיים והסבל האישי הנגרם — הרי מבי' חזית הסיבה לסבל ומהות המטרה, אשר לשמה אנו מוכנים לשאת בתנאי־הקרב, עובדה המשנה את כל טעמו של סבל זה. אלולא היה אותו הבדל קיים בתחושתו של כל חייל, היה הכשלון במלחמה מובטח מראש. מתוך תחושה זו נובעת נכונותו של החייל להלחם.

אם כך הוא הדבר, הלוא מיותר הצורך המפוקפק לפגוע בגאותו של החייל. שלילת החופש שבמאסר, היא לבדה מהוה פגיעה כה יסודית בתחושת כבודו של כל אדם וחי, עד שדי בה כדי להרתיע מעשיית מעשה פשע, בעיקר שעה שזו עומדת בניגוד להגיון ההברתי ולחוק כאחד.

אתה מנסה להבדיל בין כבודו של אדם לבין גאותו. מקובל לראות גאווה כתכונה שלילית, ואילו רגש־כבוד כתכונה חיובית. צורה דמונסטריטבית יותר פוגעת בכבודו של אדם לא פחות מבגאותו, והייתי שמח לוא הסברת לי, כיצד פוגעים בגאווה ללא פגיעה בכבוד. אני מצטרף לדעתך שיש לתת פומבי לענשים. אך מטרת מתן הפומבי היתה ותהיה: התראה במועדים לפשע, אשר טרם חטאו, ולא הוספת עלבון על העונש. דומני כי רגש־הכבוד הוא אבן־

הפינה לנכונותו של חייל לשרת בצבא ולהלחם למען עמו, לנכונותו להקריב את חייו תוך־קרב — ולמען חבריו הנמרצאים בצרה. אלינא תפגע ברגש־כבוד זה — להיפך: כדאי לטפחו.

הדוגמאות שבחרת מן החיים האזרחיים מתחלקות לשני סוגים. הסוג האחד כולל דוגמאות ממשטר לקוי, המוביל לחוסר יעילות: מורה בלתי מוצלח סובל תמיד מחוסר משמעת של תלמידיו, ומכיר אתה את מנת הסבל הנופלת בחלקו. אישיותו של המורה (כמו אישיותו של מפקד ביר־חידה) היא הקובעת גורל המשטר בכיתה. ומאידך גיסא: משטר בית־הספר איננו משטר החיים. מעביד הנתון למצב־ביררוח ואינו מנהל את עבודת עובדיו באופן מתקבל על הדעת, אינו מקפיד לכוון משטר יעיל ויוצר במפעלו — לא יעברו ימים רבים ויהפך ממעביד למחוסר לחם.

הסוג השני מדגיש את אותם החוקים והתקנות שכוונתם לסייע לאזרח בחיי יום־יום — החל בחוקי־התנועה וכלה בתשלום מסים, חלוקת מזונות, חינוך ביד המדינה וכיו"ב. כל תכליתו של משטר זה הוא לאפשר לאדם לחיות בבטחון מכסימלי מפחד, ממחסור, מבערות וממחלה. תמורתם הוא משלם בהפקדת חלק מחירותו האישית בידי המדינה. בתוך התשלום הזה כלול השירות הצבאי, בו נותן אדם בזמן מוגדר ומוגבל, או בתנאי־מלחמה, את כל חירותו האישית ואף את חייו, אם יש צורך בכך, לשם השגת בטחון הציבור כולו מאויב היצוני.

המשטר הצבאי שהנו משטר של משמעת מוחלטת (לזמן מוגבל כאמור לעיל) בתוך משטר חירות של מדינה דמוקרטית כשלנו, מושפע מגורמים מנוגדים בתכלית לאלו של המשטר האזרחי. המשטר האזרחי דורש מן האדם להתנהג בתמידות לפי חוקים מסויימים, הגוזלים חלק קטן מחירותו תמורת שירותים שהוא מקבל. המשטר הצבאי דורש ממנו להכון בכל זמן לקראת מצב של מלחמה, משמע, לקראת מצב מוכר היטב ומוגדר בבהירות לכל מי שהתנסה בו.

לפי מיטב הכרתי, מתבטא משטר זה לגבי היחידה הלוחמת באחוה מלאה של כל תא־לוחם, בכבוד־עצמי הבא לידי ביטוי באומץ־לב ובשאיפה להשיג את המטרה המוצבת למרות כל הקורבנות; בחישוב מדוקדק ובניצול כל רגע לתכליתו כדי לחסוך בזמן ובעצבים; בעריכת מערך־החיים כך, שיענה לתכלית האחת — כושר ויכולת לחימה עליונים.

המשמעת — מושכל ראשון הנה. ומאחר שלדעתי משמעת חמורה ודיקנית, המקפידה בכל פרט, היא חיונית — הרי הכרחי שיהיה בה אותו יסוד בריא שבמשטר המושתת על ההגיון: יהיה ברור מראש, שאם פוקדים על חייל לעשות מה שהוא (או מונעים אותו מעשייתו) — הדבר דרוש, ללא ספק, אף אם נדמה במבט ראשון שאיננו כך.

וכדי להגיע למצב זה, יש להתגבר על התנגדותו הטבעית של החייל ע"י מתן הוראות הגיוניות, ולעיתים אף להסבירן ("בלי להתנות בזה לעולם את ביצוען של הוראות אלו", תגיד. בכך אני מסכים אתך).

מוזרה בעיני הנחתך, שהחינוך התכליתי למשטר של קרב (והוא, כאמור, בראש וראשונה משטר של הסכון בזמן), הנהו לבזבז חצי שעה בתור לארוחת. ועוד: חיילים מנוסים אחרים מתרצים עמידה זו בתור בחוסר כוח-אדם לעבודה במטבח, דבר המתקבל על דעתנו הטירונים יותר בנקל. האמנם מוצא אתה צד הינוכי לקרב בעמידה במשך שעה שלמה על מגרש המסדרים עד בוא המפקד, או בהאזנה לגידופיו הגסים של איזה אנאלפבית? בחזית, כפי שהתרחשמתי מספרים, מסרטים ואף מנסיון אישי, אין האויב מנסה להבריחנו בקללות ובגידופים — הוא יורה, מנסה להרוג.

אילו הסברת כי שמירת נקיון התלבושת ושלמותה, תכליתם לשמור הופעתו של החייל כדי לעודד כבודו העצמי — שאני. אך אם כל זה עשוי ללמד את החייל כי בכך, כלשונך — "הריגת האויב וכיבוש ארצו" — מה ענין שמיטה אצל הרסיני?

לאחר מכן אתה מביא שורה של מעשים המסכנים חיו של חייל וחיי חבריו. אם רצונך שלא אתלה תחתוני הלבנים בפתח העמדה, שלא ארוץ מגולה בשטח, שלא אפתח באש ללא צורך — למדנינא! אמן אותי! נכון אני לכל עבודה קשה, לכל מאמץ, עד כי כל אשר אעשה ישרת ביעילות רבה ככל האפשר את הקרב בו אני עלול לעמוד. אני יודע כי חיי תלויים בדבר.

גם אנו, הטירונים, שמענו לא פעם את האימרה, "זיעה חוסכת דם". דומני שכל אחד מאתנו מבין אימרה זו באופן שונה. לפי דעתך — אם אזיע בצחצוח כפתורים — אחסוך דם (אגב, במרבית צבאות העולם הנהיגו בשנים האחרונות כפתורים שאין צורך לצחצחם. תמהני מדוע מסכנים צבאות אלה את חיי הייליהם — במידה שהצדק אתך).

ואילו לדעתי — במידה וידעתי, ידיעת טירון, אינה מטענתי — שואף המשטר הצבאי להקנות לי הרגלים, אשר ישמשוני בקרב כך, שאעשה באופן "חלק" ואבטומטי כל מה שניתן לעשות כך. ע"י כך ישאר לי יותר זמן למחשבה

על אותן הפעולות אשר אותן אי-אפשר לעשות אבטומטית. ואשר עליהן יש להחליט (אולי תמצא חוצפה ברעיון זה, האומר שאף חייל צריך לחשוב — אך כאן אני רק מצטט את מה ששמעתי מאחד המרצים בבסיס האימונים שלנו).

לכן, אם רצונך ללמדני את המקצוע הדרוש לי בקרב — מיטב עמלי מוקדש לך, אולם, אם רצונך להכניסני ל"משטר ונוהג" המתואר על ידך — אתה מחטיא את המטרה.

בניגוד לדעתך, משטר הקרב ברור וידוע. אמת, הוא עלול להשתנות מדי בוקר, אך זהו הדבר הקבוע שבו, והפחות חשוב שבו. המאפיין אותו הוא פחד המות, העייפות, חוסר תנאי דיור אנושיים, אוכל בלתי מוסדר או חסר. מאידך גיסא — רווי הוא השראת המטרה שלשמה לוחמים, ובעיקר — הרגשת סולידריות איחנה.

אני מניח שידוע לך, שכל הרגל אשר רוכשים בשטח מסוייב, אינו גותן שום יתרונות בשטח אחר, אף אם הוא דומה לו. עברו הימים בהם ראו בשינון לטינית אמצעי לפיתוח כל צורות הזכרון. בענין זה דומות הצעותיך למי שמציע ללמוד מתמטיקה, כדי לפתח כשרונות בציור. אם כן, מדוע לא ללמוד ציור? האם מפני שיותר קשה ללמוד זאת?

(סוף בעמוד 79)

"זעה חוסכת דם"